THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
אידישע וואָרט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

עס האלט נאָך ניט ביי קיין פשרה

די אלגעמיינע ציוניסטישע פראקציע ביים 17טן ציוניסטישן קאָנגרעס, כאָטש אליין ניט פאראייניקט, זוכט אָבער צו שפּילן געטריי איר ראָל פון א צענטער פארטיי. — צו פאראייניקן דעם קאָנגרעס אויף געוויסע פשרה פארמולעס, — וואָס זאָלן זיין אנגענעמבאר פאר אלע ריכטונגען.

נאטירלאך, מיינט עס, אז דער קאָנגרעס וואָלט געדארפט דאן אויסמיידן אלע יענע פראגעס, אויף וועלכע קיין געמיינשאפטלאכער ענטפער קאן ניט געפונען ווערן. מ. אוסישקין, רופנדיק צו אחדות, האָט דערפאר אויסגעדריקט זיך קעגן, וועלכע ס'איז רעזאָלוציעס וועגן די וויטערע ציל פונ'ם ציוניזם, און אוסישקין איז דאָך וויט ניט קיין מעסיקער ציוניסט. דער קאָנגרעס, קומט עס אויס, דארף בלויז אָנצייכענען פלענער פאר באלדיקע פראקטישע פאדערונגען און פראקטישער ארבעט, — און אב. גאָלדבערג האָט אין נאָמען פון דער אמעריקאנער ציוניסטישער ארגאניזאציע פארגעשלאָגן אזא פראקטישן לאָזונג, וואָס זאָל קאָנען אלעמען פאראייניקן: פרייע אידישע אימיגראציע און פרייע אידישע באָדן-קניה.

עס איז גאנץ מעגלאך, אז עס וואָלט גאָר ניט שווער געווען צו געפינען די פארמולעס וואָס זאָלן אלעמען פאראייניקן. דערפאר זעט עס אָבער דערווייל ניט אויס, אז עס זאָל מעגלאך זיין צו באזייטיקן די שטרייט פראגן, איבערלאָזנדיק זיי אָן אן ענטפער.

צערעט קומט דאָ פראגע פון פרעמיער מאקדאָנאלדס ברייוו צו דר. ווייצמאן, — דער רעזולטאט פון די פארהאנדלונגען צווישן דער אידישער אגענטור און דער בריטישער רעגירונג. דאָס איז ניט קיין פראגע וואָס מען זאָל זי קאָנען אָפּלייגן אָן א זייט אדער אויף וועלכן ס'איז אופן אויסדרייען זיך פון איר. דער קאָנגרעס מוז דעם ברייוו גוטהייסן אדער צורוקווארפן.

ווערט מיט דער בריטישער רעגירונג אין א גאנץ נייע ריכטונג אין דער גאנצער ציוניסטישער פאָליטיק, ווערט דער ברייוו, פארקערט, אָנגענומען, מיינט עס די גוטהייסונג פון דער ביז-איצטיקער פאָליטיק און די פאקטישע צושטימונג צום ווייסן פאפיר, ווי ער ווערט פארטיישט אינ'ם ברייוו.

אפשר וואָלט געווען מעגלאך אויסצומיידן ביידע פארטיען, אָנ־נעמענדיק דעם ברייוו אונטער פראָטעסט. דאָס וואָלט אן ערך געהייסן, אז אונטער'ן דרוק, כדי קאָנען אָנגיין ווייטער מיט דער פראקטישער ארבעט, נעמט דער קאָנגרעס אָן די אויסטייטשונג פונ'ם ברייוו, אָבער ער זאָגט זיך ניט אָפּ פון צו באקעמפן דיווייטער די הגחות פונ'ם ווייסן פאפיר.

עס זעט אָבער אויס אויס, אז דער רעוויזיאָניסטן לאגר וועלן אין דער הינזיכט איינגיין אויף וועלכע ס'איז פשרות. זיי קעמפן מיט דער גרעסטער פארביטערונג פאר דער צורוקווארפונג פונ'ם ברייוו, אוועקשטעלנדיק פאקטיש די דאָזיקע פראגע ווי א באדינג פאר זייער ווייטערע באטייליקונג אינ'ם קאָנגרעס און אין דער ציוניסטישער ארגאניזאציע בכלל.

וואָלט מען אפשר שוין געלאָזן די רעוויזיאָניסטן גיין, האָבן זיי אָבער א סך אנהייגער צווישן די איבעריקע גרופּן, וואָס שטיצן זיי אין דער דאָזיקער פראגע. אחער באלאנגען די מייסטע מזרחים, א טייל פון די אלגעמיינע ציוניסטן און אפילו א טייל פון דער ארבעטער פראקציע, כאָטש די לעצטע איז בכלל מיט די רעוויזיאָניסטן ווי פייער מיט וואסער.

און פונקט אזוי עקשנות'דיק איז דער צווייטער צד, אָנגעפירט פון די בריטישע ציוניסטן, און איינשליסנדיק, נאטירלאך, דר. ווייצמאנען אליין, — וועלכע זיינען אומבאדינגט פאר אָנגענומען פרעמיער מאקדאָנאלדס ברייוו.

די רעוויזיאָניסטן האָבן אויך פארגעשלאָגן א צווייטע רעזאָלוציע, וועלכע זיי האָבן אויך דערקלערט פאר א קארדינאלסטער פראגע און וועלכע זיי האָבן אויך אוועקגעשטעלט פאקטיש ווי א באדינג פאר זייער ווייטערדיקן זיין אדער ניט זיין מיט'ן קאָנגרעס און מיט דער ציוניסטישער ארגאניזאציע: די רעזאָלוציע וואָס דערקלערט די פאדערונג פון א אידישער מערהייט אין ארץ-ישראל.

די ציוניסטישע פירערשאפט האָט לאנג אויפגעגעבן דעם דאָזיקן לאָזונג ניט ווייל זי איז קעגן דעם, נאָר צוליב פאָליטישע טעמים. זאָל דער קאָנגרעס איצט אָנגענומען אזא רעזאָלוציע, וועט עס אויך מיינען א פולשטענדיקע ענדערונג אין דער ציוניסטישער פאָליטיק, אין דער ריכטונג פונ'ם רעוויזיאָניזם.

אָבער נידערשטימען אזא רעזאָלוציע קאָן דער קאָנגרעס אויך ניט, און די אָנהייגער פון א מער פארזיכטיקער פאָליטיק וועלן זיך דערפאר באמיען צו צערייבן די רעזאָלוציע איידער זי וועט גענומען ווערן צו אן אפשטימונג.

די ערשטע פינף טעג פונ'ם קאָנגרעס געפינען נאָך אים שטיין פאר די פראָבלעמען מיט וועלכע ער איז באלעסטיקט ניט געלייזט, און דערווייל גאנץ ווייס פון פשרה מעגלאכקייטן. — אן וועלכע עס הייבט אויך אָפּ די פירערשאפט פראגע. סיידן הינטער די קולסן ארבעטן זיך אויס די פלענער פאר די לייזונגען, און די לעצטע פאָר טעג פונ'ם קאָנגרעס וועלן זיין פרוכטבארער אינ'ם פראקטישן זינען, ווי די ערשטע פינף.

דער רעגירונגס הילף צו די פול עלעוואטאָרן

ווי קאָמישאָנער ווילאָאמס האָט באריכטעט נאָך זיין אונטערזוכונג פון די מאָניטאָבער פול עלעוואטאָרן, זיינען זיי אוועקגעשטעלט געווארן אויף א גיט־געשעפטסמעסיקן באזיס: זיי האָבן פארשלונגען צופיל קאפיטאל און קאָסטן צו טייער צו אָנטרייבן.

כדי ניט צו דערלאָזן אז דער עלעוואטאָר סיסטעם זאָל סוף־כל־סוף באנקראָטירן, האָט פרעמיער ברעקען פארגעשלאָגן א צאָל פלענער, וואָס זאָלן אים אוועקשטעלן אויף א געשעפטסמעסיקן באזיס. די רעגירונג וועט איבערגעמען די חובות פון דעם סיסטעם, וועט רעדוצירן די קאפיטאליזאציע אויף איר השבון, וועט פארקלענערן די צינזן ראטע און וועט פארליינגערן די צאָלונגען. דערפאר פאָדערט די רעגירונג א וואָרט אין דער פארוואלטונג און די פארקלענערונג פון די אָנטרייב אויסגאבן פון די עלעוואטאָרן צום מי־נימום.

נאטירלאך, וועט דאָס דער פראָווינץ קאָסטן א היבשע סומע געלט,— איבער א מיליאָן דאָלאר. די רעגירונג איז אָבער געווען פולשטענדיק בארעכ־טיקט צו מאכן די אויסגאבע, ווייל דער מעגלאכער באנקראָט פון דעם פול עלעוואטאָרן סיסטעם, אדער זיינע צו הויכע אָנטרייב הוצאות, וואָלטן געווען א דראָעדיקע געפאר פאר דער גאנצער פראָווינץ, וואָס האָט אינזועסטירט געלט אין די עלעוואטאָרן און וואָס הייבט אָפּ מיט איר וואוילזיין אָן דעם וואוילשטאנד פון די פארמערס דירעקט פאראינטערעסירט אין די עלעוואטאָרן.

די פעדעראלע רעגירונג האָט אמאָל געשטיצט יעדן יאָר מיט שווערע מיליאָנען די פריוואטע אייזנבאן קאָמפּאניס, צו פארהיטן זיי פון באנקראָט, — ביז זי האָט צום סוף זיי איבערגענומען אונטער איר אייגענער פארוואל־טונג. קיינער האָט קענען דער שטיצע דאן ניט אויסגעזעצט. נאָך ווייניקער איז דאָ אויסצוזעצן קענען דער שטיצע וואָס די רעגירונגען גיבן צו אזעלכע געזעלשאפטלאכע אונטערנעמונגען, ווי דער ווייץ־פול און זיינע עלעוואטאָרן

זיי טרעפן אויף אלע מעגלאכקייטן אז דער עלעוואטאָר סיסטעם זאָל סוף־כל־סוף באנקראָטירן, האָט פרעמיער ברעקען פארגעשלאָגן א צאָל פלענער, וואָס זאָלן אים אוועקשטעלן אויף א געשעפטסמעסיקן באזיס. די רעגירונג וועט איבערנעמען די חובות פון דעם סיסטעם, וועט רעדוצירן די קאפיטאליזאציע אויף איר השבון, וועט פארקלענערן די צינזן ראטע און וועט פארליינגערן די צאָלונגען. דערפאר פאָדערט די רעגירונג א וואָרט אין דער פארוואלטונג און די פארקלענערונג פון די אָנטרייב אויסגאבן פון די עלעוואטאָרן צום מי־נימום.

נאטירלאך, וועט דאָס דער פראָווינץ קאָסטן א היבשע סומע געלט,— איבער א מיליאָן דאָלאר. די רעגירונג איז אָבער געווען פולשטענדיק בארעכ־טיקט צו מאכן די אויסגאבע, ווייל דער מעגלאכער באנקראָט פון דעם פול עלעוואטאָרן סיסטעם, אדער זיינע צו הויכע אָנטרייב הוצאות, וואָלטן געווען א דראָעדיקע געפאר פאר דער גאנצער פראָווינץ, וואָס האָט אינזועסטירט געלט אין די עלעוואטאָרן און וואָס הייבט אָפּ מיט איר וואוילזיין אָן דעם וואוילשטאנד פון די פארמערס דירעקט פאראינטערעסירט אין די עלעוואטאָרן.

די פעדעראלע רעגירונג האָט אמאָל געשטיצט יעדן יאָר מיט שווערע מיליאָנען די פריוואטע אייזנבאן קאָמפּאניס, צו פארהיטן זיי פון באנקראָט, — ביז זי האָט צום סוף זיי איבערגענומען אונטער איר אייגענער פארוואל־טונג. קיינער האָט קענען דער שטיצע דאן ניט אויסגעזעצט. נאָך ווייניקער איז דאָ אויסצוזעצן קענען דער שטיצע וואָס די רעגירונגען גיבן צו אזעלכע געזעלשאפטלאכע אונטערנעמונגען, ווי דער ווייץ־פול און זיינע עלעוואטאָרן

די עלעוואטאָרן פונ'ם מאָניטאָבער ווייץ פול ווערן איצט אוועקגע־שטעלט אויף א גיזונטן באזיס, און זיי ווילן מער אין קיין שטיצע ניט נוי־טיקן זיך.

די אונטערגייענדע פראָווינץ

(א ברייוו פון פוילן) — פון מ. לובארסקי

ניט ווארשע, ניט לאָדז, און ניט נאָך א צענדליק גרעסערע שטעט זיינען מאס־געבנד פאר'ן אידישן חורבן אין פוילן, אין די דאָזיקע שטעט געפינט נאָך א גע־וויסער טייל פון דער אידישער באפעלקערונג, א מינימום פון חיונה זיינען זיי דאָך שטעט און ווי ס'איז ניט קעמפט מען אויס דאָס שטיקל ברויט מיט קארטאָפ־לעס. דעם חורבן אָבער דארף מען זוכן אין די קליינע פראָווינץ שטעטלאָך, וואו די אידישע באפעלקערונג גייט לאנגזאם אויס פון נויט, דחקות און פשוט'ן הונגער, ווארום די דיסטאנץ צווישן ווארשע און, מירן זאָגן נער, איז ניט א דיסטאנץ פון 35 קילאָמעטער נאָר א דיסטאנץ פון 60 יאָר. ווארשע לעבט מיט'ן טעמפּאָ פון 1931 און נער מיטן נוסח פון 60 יאָר צוריק, בעת ווארשע האָט אולטרא־מאָדער־נע נאָסן ברוקן פארמאָגט נאָך ניט 70 פּראָצענט פון דער פראָווינץ אפילו א געוויינלאָכן שטיינער ברוק; בעת ווארשע פארמאָגט א גוט אייראָפּייאישע קאָמוני־קאציע, שלעפּט מען זיך פון שטעטל צו שטעטל מיט צעבראָכענע אומאָבוסן און אלטע בעלי־עגלות.

מ'זינקט אין בלאָטעס און אין שמוץ, קיין איין אנשטענדיקע פאָנטארע איר־סטמוציע און מענשן שטארבן אויס פון אנטי־היגיעניש בארינגונגען. די קליינע שטעטלדיקע אינדוסטריע איז פרימיטיוו ווי מיט זעכציק יאָר צוריק און איז נאָ־טירלאך, ניט בכח צו קאָנקורירן מיט דער גרויסער שטאָט; דארט וואו א גרויסע שטאָט ארבעט מיט עלעקטריק, מיט די מאָדערנסטע מכשירים — ארבעט דאָס שטעטל מיט פערדישער קראָפט אדער פּשוט מיט מענשלאכן שוויס. ווי אזוי עס קאָן אויסזעען די "פּראָספּעריטי" אין אזא שטעטל — איז לייכט זיך פארצו־שטעלן.

גוסק'ס דאָס אידישע שטעטל, נייט אונטער בלויז דאָס אידישע שטעטל.

די גוייאישע באפעלקערונג איז א איינ־צעפונדעוועטע, פארנעמט אלע פּראָמוניקא־לע און מלוכה'שע פּאָסטנס. דאָס, וואָס א קליין שטעטל פארמאָגט פּאָסטנס — האָט זי די גוי'אישע באפעלקערונג: מאָ־ניסטראָס, פּאָליציי, פייערלעשער, וכדומה, פאר אידן בלייבט די קרעמעריי און האנ־דעל וואנדל. אָבער אויך דאָס ווערט פאָ־מעלאך אויסגעריסן פון די אידישע הענט. א כוואליע פון קאָאָפּעראטיוון האָט זיך א נאָס נעמען אויף די שטעטלאך. יעדער פאראיין האָט זיך זיין קאָאָפּעראטיוו: פייערלעשער קאָאָפּעראטיוו, פּאָליציי קאָ־אָפּעראטיוו, באן קאָאָפּעראטיוו און אויב ס'איז שוין ניטאָ קיין קאָאָפּעראטיוו, וואָקסן ווי שוואָמען סתם "נאציאָנאלע קראָמען. און הנם אין די אלע נאציאָנאלע קראָמען קאָסט אלס טייערער ווי אין די אידישע געשעפטן, כמו די קריסטלאכע באפעלקערונג, צי זי וויל צי ניט, קויפט ביי די "נאציאָנאלע", ווייל ווען ניט, ווערט זי אַרויסגעשטויסן פון דער אָרטיקער נאציאָנאלער געזעלשאפט . . .

שטיינ גרויסע חורבות, גרויסע געשעפ־טען (פאר'ן מאָסשטאב פון קליין שטע־טל — גרוס) און ס'יאָגט פון זיי טויטפיים, אונטערגאנג, ביי די טירן פון די געשעפטן טוליען זיך אין נסיסה־אנגסט די באלעבאטים, און די טרויע־ריקע יאוש אויגן ווענדן זיך צו דער גרויסער פּוסטקייט מיט דעם אלטן ווייי־מוטיקן פּזמון: "מאין יבוא עזרי ?" —

קארטשען זיך טאטע־מאמע אין גרויס חתקות און קאָנען ניט און ווילן ניט פארלאָזן דאָס קליין שטעטל: "דאָ דינען אונזערע זיידעס און טאטעס און דאָ וועלן מיר שוין אונזער אייביקע מנוחה באקומען, אָבער די קינדער, די קינדער !" — ווער ס'האָט ניט געזעען די ליידיקגיינע־דע אידישע יונגע אין דער פּראָווינץ — דער האָט קיין גרעסערע טראגעדיע ניט געזעען. ס'איז ניט יענע "נאָלדענע" יר־נענט, וואָס וואלגערט זיך נאָכצו טע־מען, ענערגיע, אונטערנעמונג גייסט דרייט זיך ארום פּוסט און פאָס און ווערט משונע פון ליידיקגיין.

"ניט אונז ארבעט !" — דאָס איז דער טראגישסטער געשריי פון דער אידישער יוגנט. זאָל זיין וואָס ס'איז ניט פאר אר־בעט. זי שטעלט זיך ניט אָפּ פאר קיין שום שווערע ארבעט, אבי, ארבעט. אָבער אלץ איז פארמאכט פאר איר, קיין שום צוטריט ניט.

לויפט די יוגנט אין דער גרויסער שטאָט מיט דער האָפענונג דארט עפּעס צו באקומען.

ווערט דאָס שטעטל אויסגעליידיקט. לויפט די יוגנט אין דער גרויסער שטאָט און קומט צוריק אנטוישט, ווייל אויך אין דער גרויסער שטאָט באקומט זי ניט קיין צוטריט ניט ארבעט, בילבערע פאר איר זיינען דאָ . . . קארטשעט זיך די יוגנט אין איר ווייטאָג און ווערט אויף פריער אדער שפּעטער איר לעבנסלוסטיי־קייט, ענערגיע און חלומ'ס ווענן . . . רייכע שידוכים און ווענן אמעריקע.

פּוסטע חלומות !

און עס ברעכט זיך דער אלטער לע־בענס שטייגער. די אסימילאציע וואָקסט אויף אין קליינעס שטעטל. ווער פאר־פירן ווערט מען אים אלאיינס אין קיין שטוב ניט אריינלאָזן.

געענדיקט האָט זיך עס דערמיט, וואָס ער האָט ארומגעבונדן דעם קאָפּ מיט א נאָז־טיכל. ביי זיין גרויסער באָרד האָט דאָס געמאכט א מאָדנעס איינדרוק . . .

און אזוי, קלערט איר, ווערט מען אייך יא לערנען ? — האָב איך געפרעגט.

— איך וועל פּרובירן, — האָט ער נאָכ־דיינקענדיק געענטפערט.

פון דאמאָלסט אָן שלאָף איך אזוי — אלע ווערטפולע זאָכן פארשטופּ איך אין די הויזן־קעשענעס, דערנאָך שטעק איך אריין די הענט און נעם זיי שוין ניט ארויס ביז אין דער פרי.

דאָס היטל צי איך אזוי שטארק ארי־בער איבערן קאָפּ, אז מען זאָל עס לייכט קאָנען צוהאלטן מיט די ציין.

אויסצודרייען זיך אין אזא פּאָזע איז ניט זייער באקוועם און ליגן איז נאָר מעגלאך אויסגעצוינגערהייט אויף דער פּלייצע אדער אויפן בויך. דערפאר אבער שלאָפט מען כמעט אָן א געפאר.

איך געדיינק א העכסט טרויעריקן פאל: מיר זיינען נאָר וואָס געהאט אָפּגעפאר פון וואָקזאל, און האָבן נאָך קיין צייט ניט געהאט אויסצושטורען איינער דעם צווייטן. אין וואנען זיינען אריינגעקומען דער נאטשאלניק פון סטאנציע מיט א זשאנ־דארם און געזאָגט:

— מיינע הערן, זייט פארזיכטיק, אין וואנען האָט זיך אריינגעזעצט איינער א קונציקער קעשענע גנב. היט אייערע זאכן.

— און ווי זעט ער אויס ? — האָבן מיר געפרעגט.

— א מיטליאָריקער בלאָנדין — האָט דער זשאנדארם געזאָגט.

— אָט האָסטו דיר נאָר א בלאָנדין און א מיטליאָריקער. איך, גאָספּאָדא, זאָג אז ער איז א ברונעטער און זייער א יונ־גער, — האָט פארבעסערט דער נאטשאל־ניק.

מאָגט צו צאָלן שכר־לימוד אין א פּריי־וואטער שול, ווער האָט מיטלען אויסצו־האלטן חדרים, תלמוד תורה'ס, אידישע אדער העבריאישע שולן, ווער פארמאָגט א קלאָרן קאָפּ זיך צו פארנעמען דערמיט. און אָט זיינען דאָ פּארטיקע אומויסטע פּוילישע שולן. אָפּגעשיקט דאָס קינד און דערליידיקט די פּעדאגאגישע קראָגע: אבי דאָס קינד גייט ניט ארום לייריק!

קעמפן די ציוניסטן און אידישיסטן פאר זייערע שולן ווי לייבן, מיט מסירת־נפש ארבעטן די לערער פאר הונגער לוינען, וועלכע זיי באקומען ניט חדשים־וויין. אָבער שווער, זייער שווער איז איינ־צוהאלטן די פּאָזיציעס. יעדעס יאָר ווינ־ציקער תלמידים אין די אידישע שולן און אלס מערער — אין די פּוילישע.

און צוזאמען מיט דעם מאטעריאלן חורבן קומט פאר א מאָראלישער צוזאָ־מענברוך. דאָס אידישע מיידל, וואָס זעט ניט קיין "תכלית" אין איר קליינשטעטל־דיקן לעבן חלומ'ט ווענן "פּרינצן" און א פּרינץ איז ניט א אידישער בחור, וואָס פּוסטעוועט ארום, נאָר דער גויאי־שער מאָניסטראס־באאמטער, וואָס ניינט פיין אנגעטאָן און קאָן זיך דערלויבן אויס־צוגעבן געלט אויף פארוויילונגען.

ניט א "תכלית" מיט'ן גוי, אָבער ביז וואנען דער ריכטיקער "באשערטער" וועט קומען וויל דאָס מיידל זיך ניט לאנגווייל־ליקן און דער גויאישער באאמטער האָט א קלערערן קאָפּ פאר פּלירט ווי דער באָ־דענלאָזער אידישער בחור. און טריט ביי טריט קומט דאָ און דארט פאר א קאָ־טאסראָפע . . . א טראגעדיע פארן דער מיידל, א בושה פאר די עלטערן . . .

ס'היינגט א גרויסער גענעץ אויפן שטעטל, ס'ווערט אויפגעפרעסן פון שבת־דיקייט. אייביקע מנוחה, אייביקער "יום־טוב". מ'לעבט נאָך וואָכעדיקייט און מען מוז כסדר זיין שבת'דיק . . .

* * *

ס'איז א אן אלטער אידישער וויץ:

א אידענע איז געשטאנען אין בית־מדרש ראש־השנה און פּרנסה מתפלל גע־ווען: — גיבסטו דו, גאָטעניו, מיר פּרנסה איז גוט, אביט פאר איך אוועק צו מיין שוועסטער אין דארף". — וואו נעמט מען דאָס גרויסע אידישע דארף וואוהין מען זאָל קאָנען אוועקשיקן אלע פּרנסה־לאָזע אירן. פּאָרלויפיק איז דאָס דארף א גויאיש אן אחין לויפט דער טייל פון יענער באפעלקערונג, וואָס האָט אויף אין שטאָט נאָך פּרנסה. פאר אונז איז אויף דאָס דארף געשלאָסן . . .

("איטא")

גוואלד די גנבים!

(הומאָרעסקע) — פון לעאָניד אנדרעיעוו

קיין איין זאך האָט מיר ניט פארשאפט אזוי פיל קאָפּ־דרייעניש און ניט ארויסגע־רופן ביי מיר אזוי פיל פארשאלטענע גע־דאנקען ווי דאָס שלאָפן אין וואגאן.

נאָר וואָס אנידערגעזעצט זיך אויפ'ן ארט, האָב איך שוין אנגעפאנגען אויסצו־שטודירן מיינע שותפים פון שטאנדפונקט: "וועט ער מיך בא'ננב'ענען, אדער וועט ער מיך ניט בא'ננב'ענען?"

און כ'האָב געפילט, אז איך אליין ווער אויך שטודירט פונ'ם זעלבן שטאנדפונקט.

און אָט איז א מאָדנע דערשיינונג, וואָס איך האָב באמערקט טאקע נאָר אין וואָ־גאן: אלע מענשלאכע פּנים'ער שטעלן מיט זיך פאר, פון דעם דערמאנען שטאנד־פונקט, א פולשטענדיקע רעעטניש. מען קאָן לויט'ן פּנים, באשליסן, צי איז דער מענש א גוטער אדער א שלעכטער, א קלו־גער אדער א נאר; נאָר באשליסן צי ער וועט בא'ננב'ענען אדער ניט — דאָס איז אוממעגלאך.

פאר וואָס א גנב קאָן קיין זייגער ניט האָבן, ווייס איך ניט, נאָר א פאקט איז עס, אז דאָס טראָגן א זייגער רופט ארויס צור־טרוי צו א מענש.

ער, דער שכן, שפּילט זיך מיט זיין זייגער קייטל. איר ניט גלייכגילטיק א קוק אויף אייער זייגער, און דאָס איז גענוג, אז צווישן אייך זאָל זיך פארקנפּן א שווייי־גנדיקער בונד, וועלכער שטיצט זיך אויף אייער צוטרוי פון איינעם צום צווייטן און אויף דעם חושד זיין די גאנצע וועלט.

אפשר וואָלט מען עניען מעגלאך אויסצומיידן ביידע פארטעמען, אָנ־נעמענדיק דעם ברייוו אונטער פראָטעסט. דאָס וואָלט אן ערך געהייסן, אז אונטער'ן דרוק, כדי קאָנען אָנגיין ווייטער מיט דער פראקטישער ארבעט, נעמט דער קאָנגרעס אָן די אויסטייטשונג פונ'ם ברייוו, אָבער ער זאָגט זיך ניט אָפּ פון צו באקעמפן דיווייטער די הגחות פונ'ם ווייסן פאפיר.

עס זעט אָבער אויס אויס, אז דער רעוויזיאָניסטן לאגר וועלן אין דער הינזיכט איינגיין אויף וועלכע ס'איז פשרות. זיי קעמפן מיט דער גרעסטער פארביטערונג פאר דער צורוקווארפונג פונ'ם ברייוו, אוועקשטעלנדיק פאקטיש די דאָזיקע פראגע ווי א באדינג פאר זייער ווייטערע באטייליקונג אינ'ם קאָנגרעס און אין דער ציוניסטישער ארגאניזאציע בכלל.

אין פונקט אזוי עקשנות'דיק איז דער צווייטער צד, אָנגעפירט פון די בריטישע ציוניסטן, און איינשליסנדיק, נאטירלאך, דר. ווייצמאנען אליין, — וועלכע זיינען אומבאדינגט פאר אָנגענומען פרעמיער מאקדאָנאלדס ברייוו.

די רעוויזיאָניסטן האָבן אויך פארגעשלאָגן א צווייטע רעזאָלוציע, וועלכע זיי האָבן אויך דערקלערט פאר א קארדינאלסטער פראגע און וועלכע זיי האָבן אויך אוועקגעשטעלט פאקטיש ווי א באדינג פאר זייער ווייטער־דיקן זיין אדער ניט זיין מיט'ן קאָנגרעס און מיט דער ציוניסטישער ארגא־ניזאציע: די רעזאָלוציע וואָס דערקלערט די פאדערונג פון א אידישער מער־היים אין ארץ-ישראל.

די ציוניסטישע פירערשאפט האָט לאנג אויפגעגעבן דעם דאָזיקן לאָ־זונג ניט ווייל זי איז קעגן דעם, נאָר צוליב פאָליטישע טעמים. זאָל דער קאָנ־גרעס איצט אָנגענומען אזא רעזאָלוציע, וועט עס אויך מיינען א פולשטענדיקע ענדערונג אין דער ציוניסטישער פאָליטיק, אין דער ריכטונג פונ'ם רעוויז־יאָניזם.

אָבער נידערשטימען אזא רעזאָלוציע קאָן דער קאָנגרעס אויך ניט, און די אָנהייגער פון א מער פארזיכטיקער פאָליטיק וועלן זיך דערפאר באמיען צו צערייבן די רעזאָלוציע איידער זי וועט גענומען ווערן צו אן אפ־שטימונג.

די ערשטע פינף טעג פונ'ם קאָנגרעס געפינען נאָך אים שטיין פאר די פראָבלעמען מיט וועלכע ער איז באלעסטיקט ניט געלייזט, און דערווייל גאנץ ווייס פון פשרה מעגלאכקייטן. — אן וועלכע עס הייבט אויך אָפּ די פירערשאפט פראגע. סיידן הינטער די קולסן ארבעטן זיך אויס די פלענער פאר די לייזונגען, און די לעצטע פאָר טעג פונ'ם קאָנגרעס וועלן זיין פרוכט־בארער אינ'ם פראקטישן זינען, ווי די ערשטע פינף.

די טרעגער פון די משיחישע באוועגונגען ביי אידן

אן אָפּהאנדלונג פון אלע באוועגונגען פון משיח־ישער אויסלייזונג פון בר כוכבא ביז הערצלען

פון יוסף שפּירא

(זעקס־און־צוואנציקטע פּאָרזעצונג)

דאָן יצחק האָט צוגעזעען די צרות פון זיינע ברידער און ווי די האָפענונג פאר אויסלייזונג ווערט אָפּגעשוואכט. צוליב די גרויסע צרות האָבן די אידן גע־טראכט: "עס זיינען פארטריקנט געוואָרן אונזערע ביינער, עס איז פארלאָרן גע־נאנגען אונזער האָפענונג סיי פון ספרים און סיי פון שרייבער, דער געזאָלבטער דורך יוקב'ס גאָט איז געשטאָרבן, אָדער ער איז צעבראָכן געוואָרן, אָדער איז גע־פאנגען געוואָרן און זיין זון וועט מער ניט שיינען" . . . מיט די דאָזיקע ווערטער־באשרייבט אברבנאל אליין (אין דער הקדמה צו זיין ספר "ישועות משיחו") די שטימונג וואָס האָט דאָן געהערשט צווישן די פארטריבענע פון שפּאנע און דאָס האָט אים באאיינפלוסט צו טאָן עטוואָס וואָס זאָל שטארקן זייער האָפענונג.

אברבנאל האָט פארפאסט דריי ספרים, מיט דעם צוועק צו שטארקן דעם נאציאָנאלן גלויבן. איין ספר "מעיני הישועה" (די קוואלן פון האָפענונג) א פירוש אויף דניאל, אין וועלכן ער האָט געוואָלט באוויזן, אז די אידישע האָפענונג איז ניט פארלאָרן גענאנגען און אז דער מלך המשיח וועט קומען, אויב אפילו ער וועט פארואמען; א צווייטן ספר "ישועות משיחו" (די הילף פון זיין געזאָלבטן), א זאמ־לונג פון אלע הגדות און מאמרים אין תלמוד און אין מדרשים וועגן משיח'ן און א דריטן ספר "משמיע ישועה" (דער אָנזאָגער פון הילף), א זאמלונג פון אלע נביאישע פאראויסזאָגונגען וועגן משיח'ן. אין די אלע ספרים איז פארקנפּן פיל התלהבות און גלויבן און זיי האָבן זיכער געקאָנט האָבן א שטארקע ווירקונג אויף די נידערגעשלאָ־גענע אידן, צו דערמונטערן זייער גייסט און צוריק אריינברייגגען אין זיי א פונק פון גלויבן און האָפענונג.

ניט בלויז זוכט ער צו באווייזן, אז דער משיחישער גלויבן איז איינער פון די פרינציפּן פון אידישקייט, נאָר ער פירט אויף א שטארק פּסוק קעגן דעם וואָס האָבן געוואָלט באזייטיקן דעם דאָזיקן פרינציפּ. באזונדערט טרעט ער ארויס קעגן ר' יוסף אלבו, וועלכער האָט געלעבט אין אָנפאנג פון פופצנטן יאָרהונדערט און זיין "ספר העיקרים". אלבו האָט אין דעם דאָזיקן ספר אָנגעוויזן, אז צו גלויבן אין משיח'ן איז ניט קיין מוז פאר אידישקייט. אברבנאל רופט דערפאר זיין ספר "ספר העוקרים" — דער בוך פון אויסוואָרצלער.

אברבנאל האָט אויסגערעכנט אז דאָס משיח יאָר וועט אויסקומען אין דעם יאָר ה:רס'ג (1503), און אז עס וועט נעמען פיר שמיטות, אכט און צוואנציק יאָר, ביז וואנען רוים וועט פאלן און דאָן וועט די גאולה זיין פולקאָם. די פולשטענדיקע אויסלייזונג וועט אזוי ארום אויסקומען אין דעם יאָר 1531. אין אן אנדער פּלאַץ ווייזט ער אָן, אז די אויסלייזונג וועט זיך אָנפאנגען אין יאָר 1501.

אברבנאל זוכט צו פארענטפערן דאָס וואָס ר' הלל האָט געזאָגט, אז אידן האָבן שוין מער ניט קיין משיח, ווייל מען האָט אים שוין אויפגעגעבן אין די טעג פון יחזקיהו. איין תירוץ איז, אז משיח קאָן שוין מער ניט קומען דורך די פאר־דינסטן פון דעם פאָלק, ווייל די דאָזיקע אלע זכות זיינען שוין אויסגענוצט גע־וואָרן און די צייטן פון יחזקיהו און דער צווייטער תירוץ איז, אז הלל האָט געמיינט אז דער נאָמען פון אויסלייזער וועט ניט זיין משיח, ווייל ער וועט ניט זיין קיין גע־זאלבטער. נאָט אליין וועט זיין דער אידישער מלך און דער אויסלייזער וועט זיין דער נשיא.

ווענן דעם וואָס ר' עקיבא האָט געגלויבט, אז בר ככבא איז געווען דער משיח און אז די פארלאָרענע צען שבטים וועלן זיך מער ניט אומקערן, זאָגט אברבנאל, אז ר' עקיבא האָט געקאָנט מאכן א טעות, גלויבנדיק אז די גאולה ווערט צוגעאיילט, און ווידער קאָן זיין, אז ער האָט גערופן בר ככבא'ן משיח. צוליב דעם וואָס דורך אים זיינען די רוימער באשטראָפט געוואָרן פונקט ווי כרש איז גערופן געוואָרן משיח, אָבער ניט צוליב דעם וואָס ער האָט געגלויבט, אז ער איז טאקע דער אמת'ער אויסלייזער. ווענן די צען שבטים דיינקט ער, אז ר' עקיבא האָט געמיינט יענעס טייל פון די שבטים וואָס האָט זיך קיין מאָל ניט אומגעקערט קיין יהודה און אין די נאָענטע גענגטן, אָבער די וואָס האָבן זיך יא אומגעקערט און זיינען ווידער פארטריבן געוואָרן מיט די אנדערע טיילן פון פאָלק, וועלן זיך יא אומקערן קיין ארץ ישראל.

אזוי האָט אברבנאל געזוכט צו פארענטפערן די אלע ספקות וואָס זיינען געשטאנען אויף דעם וועג פון זיינע פאָראויסזאָגונגען פאר א שנעלער אידישער אויסלייזונג. זיינע ווערטער האָבן דארום געהאט א שטארקע ווירקונג און זיי האָבן אפשר דערמוטיקט די דערשיינונג פון אן אָנזאָגער פון דער אויסלייזונג — אשר לאמליין.

* * *

ווער עס איז געווען דער דאָזיקער אָנזאָגער פון משיח, איז ניט באקאנט. מען ווייסט בלויז, אז ער איז געווען א דייטשער איד, דער ערשטער אשכנזי'שער איד, וואָס האָט געזאָלט שפּילן די ראָל פון משיח און אז ער האָט זיך באוויזן אין דער יאָר 1502 אין איסטריע, ניט ווייט פון ווענעציע.

"עס איז כמעט ווי זיכער, אז לאמליין איז געווען באאיינפלוסט פון דאָן יצחק אברבנאל, וועמעס שריפטן פון זיינען צום ערשטן מאָל דערשינען אין וועצ־נעציע אין די יאָרן 1496-97 אויף דאָס וואָס אברבנאל האָט געזאָגט, אז דער אויס־לייזער וועט דערשיינען אין א קריסטלאך לאנד, אין מערב, האָט מעגלאך דערמיט טיקט לאמליין'ען אין זיין משיחישער שליחות.

לאמליין האָט זיך געווענדעט צו די אידן מיט א בשורה, אז עס איז נאָענט דער טאָג פון אידישער אויסלייזונג און ווען אידן וועלן טאָן תשובה און צדקה, וועט נעמען בלויז זעקס חדשים ביז משיח וועט קומען. דאמאָלסט וועלן זיך באוויזן דער "עמוד האש" און דער "עמוד הענן", און זיי וועלן באגלייטן די אידן אויף דעם וועג צו דעם הייליקן לאנד, פונ